

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL.

1899 ÁPRILIS 1-TŐL JUNIUS 30-ÁIG.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 3472 db., ajándék révén 265 db., vétel útján 658 db., áttétel uján 9 db., csere útján 5 db., összesen 4411 db. nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezen felül köteles példányok czimén beérkezett: zárszámadás 1612 db., gyászjelentés 2044 db., jegyzőkönyv 57 db., alapszabály 295 db., püspöki körlevél 109 db., perirat 24 db., hivatalos iratok 149 db., műsor 489 db., falragasz 1026 db., szinlap 2074 db., vegyes 588 db., összesen 8467 db. aprónyomtatvány.

Vételre fordított 1383 frt 42 kr; 481 márka 90 pf. és 297 frank 75 cm.

Ajándékaikkal a következők járultak a könyvtár anyagának gyarapításához: Az állami tanítók orsz. egyesülete Debreczen, az államvasutak igazgatósága (6 db.), Anderlik István, Báránys József, Bokor János Brassóból, a bécsi cs. kir. kereskedelmi miniszterium, a bécsi cs. kir. statisztikai központ, Budapest székes főváros, Brancsik Károly Trencsénből (13 db.), Domanovszky Sándor (2 db.), Duka Tivadar, az esztergommegyei betegsegélyző pénztár, az evang. egyházi pénztár, Fehérvármegye alispáni hivatala (2 db.), Fenyőháza fürdőigazgatósága, a földmivelésügyi m. kir. miniszterium (3 db.), a keszthelyi gazdasági tanintézet igazgatósága, Giesswein Sándor Győrből, a Graphikai Szemle szerkesztősége, Hampelné Pulszky Polyxena, Hintz Emil (3 db.), a gráci Histor. Verein für Steiermark (2 db.), Hirschberg J. Berlinből, Jankó János, Kalocsay Endre Csurgóról (2 db.), özv. Keglevich Arthurné (3 db.), a képviselőházi iroda (15 db.), Kohn Samu Érsekújvárról (2 db.), Komárommegye gazdasági egyesülete (2 db.), Koraliczky

Jenő Eperjesről (6 db.), özv. Kovács Pálné (48 db.), Lasz Samu, a magyar mérnök és építész egyeslet, a Magyar Nemz. Múzeum irodája, a M. Tudományos Akademia, a Magyar Zsidó Szemle szerkesztősége, Márki Sándor Kolozsvárról, az ujvidéki Matica Srpske, a m. kir. meteorologiai intézet (3 db.), Mezőfi Vilmos (3 db.), Mocsáry Sándor (2 db.), Némäti Kálmán, Némethy Lajos Esztergomból, a Nemzeti Zenede igazgatósága, az Országos állatvédő egyesület, az Országos Levéltár (26 db.), az orsz. statisztikai hivatal, az Orvosi Hetilap szerkesztősége, az osztrák-magyar bank bécsi igazgatósága, Perl Imre Székesfehérvárról, Pongrácz Lajos (2 db.), a Protestans orsz. árvaegyesület, a turini Regio Museo Industriale Italiano, Samassa József egri érsek, Schönherr Gyula, a washingtoni Smithsonian Institution (17 db.), a m. kir. szabaldalmi hivatal (9 db.), Szabó Ferencz Német-Elemérről (3 db.), Szalay Imre (14 db.), Szepesmegye alispáni hivatala, a nagyváradi Szigligeti-Társaság, Szinnyi Józsefné (3 db.), a távbeszélő hálózat igazgatósága, Temesváry Rezső, Tóth Béla, Tóth Mike Kalocsáról, a trieszti ált. biztosítótársaság, a veszprémi egyházmegyei hivatal, a. vukovári Zupanjska Oblast, Williams Fr. W. Washingtonból.

Az ajándékok közt külön kell felemlíteni a legkorábbi magyar nyelvű nyomtatványok egyikét, a Murmelius-féle latin-német-magyar szótár eddig ismert második példányát mely elsőrendű könyvészeti és irodalmi ritkaság Hunka Emmanuelnek, az Üdvözítőről nevezett Ferenczrendi tartomány hazafias főnökének nagylelkű ajándékából került a körmöczbányai zárdából könyvtárunkba.

Ezen kívül nevezetesebb szerzeményeink: 1. Honterus Joannes, Rudimentorum Cosmographicorum Libri III. Antverpiae, 32 frt 50 kr. 2. Cervarii Tuberonis de Turcarum origine commentaria, Florentiae, 1590. 20 frank. 3. La guerra d'Attila. Ferrara, 1563. 16 márka. 4. Énekes könyv (Bártfa, 1593) 100 frt.

A könyvtár helyiségeiben 3299 egyén 7758 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 390 egyén 574 kötetet használt.

A lefolyt évnegyedben 792 munka lett osztályozva, a melyekről összesen 979 czédula készítettett. Kötés alá adatott 504 munka 598 kötetben. A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe a negyedév folyamán 620 csomag érkezett be; ugyaninnen 1198 levél expedíaltatott a nyomdatulajdonosokhoz, a melyek közül 228 vagy a be nem küldött sajtótermékek vagy pedig a kimutatás megreklamálásaért küldetett.

II.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 116 drb. kézirattal és 2 irodalmi levéllel, vétel útján 29 drb. kézirattal, 187 irodalmi levéllel és 90 drb u. n. irodalomtörténeti töredékekkel gyarapodott; ezeken kívül a nyomtatványi osztályból áttétetett

1 drb irodalmi levél, Az összes gyarapodás tehát 425 drb. Az ajándékok között kiemelendők egy 114 papír és pergamenlapból álló paleografiai gyűjtemény, melyet maga a gyűjtő, Varju Elemér ajándékozott a könyvtárnak. Ugyancsak az ő ajándékából gyarapodott az irodalmi levelestár Rupp Jakabnak Toldy Ferenczhez intézett egyik igen érdekes levelével. Id. Szinnyei József Kölcsey Ferencznek Kerekes Ferenczhez irt levelével gazdagította ugyanezt a gyűjteményt. Özvegy Kovács Pálné néhai férje hagyatékából juttatott a könyvtárnak két kéziratot. A vásárlás útján megszerzett anyag különösen az irodalomtörténeti levelestárt gazdagította elsősorú érdekességű darabokkal. Többek közt megszerezte a könyvtár a kalandos életű Trenck Frigyes bárónak 31 drb olyan levelét, a melyek műveinek Magyarországon való elterjedéséről tartalmaznak tanulságos adatokat s így a magyarországi könyvkereskedelem történetéhez becses adatokat szolgáltatnak.

Az évnegyedben 74 kutató 157 kéziratot és 74 irodalmi levelet használt.

Az évnegyedi gyarapodás legnagyobb részben feldolgoztatott s ezen kívül megkezdett Pulszky Ferencz levelezésének feldolgozása. Mindez 160 új czédulát eredményezett.

III.

A *hírlap-osztály* gyarapodása: a) Köteles példányokból 535 évf. 18,706 száma, b) Vétel útján 47 évf. 3967 száma; összesen: 582 évf. 22,673 szám.

A szerzemények közül a »Magyar Kurir« 41 évfolyamát 1786-tól 1834-ig Ranschburg antiquariustól 48 frt értékben szerez-tük be példányaink kiegészítése végett; beszereztetett a »Siebenbürgische Intelligenzblatt« 1793. évf. 4 frt 25 kr, az »Ephemerides Vindobonenses« 1776—1777. 3 frt. 40 kr. és a »Magyar Mercurius 1794. II, 1797. évf. 5 frt értékben.

A könyvtár helyiségében 740 olvasó 833 kötetet, házon kívül 10 olvasó 43 kötetet, összesen 750 olvasó 876 kötetet használt.

Végzett munka: a) czéduláztatott 42 hírlap 213 évfolyama; b) átnézetett 535 hírlap 13,188 száma; c) kötés alá adatott 213 hírlap; haza érkezett 148 kötet. Kötésekért utalványoztatott 251 frt 55 kr.

A köteles példányul kimutatással (csomagokban) beérkezett 524 hírlap 12,454 száma a gyarapodási könyvbe s a nyilván-tartási lapokra vezetett; ezeken kívül a számonként érkezettek is megszámláltattak és elhelyeztettek.

Az 1898-iki hírlapok összes anyaga átnézetett, összesített és erről kimutatás készült, a hiányzó számok kitüntetésével; e szerint beérkezett magyar 747, német 148, szláv, román sat. 62.. összesen 957 hírlap.

IV.

A levéltár az elmúlt évnegyedben ajándék utján 131 db. okirattal, 1 fényképmásolattal, 3 db. galvanoplasztikai pecsét-másolattal, vétel utján több mint 6000 db. okirattal gyarapodott.

A gyarapodás között van 47 db. középkori eredeti oklevél, 2 db. XIV. századbeli másolat, 397 db. újabbkori irat, 6 db. czéhirat, 115 db. 1848/49-ki nyomtatvány, 2 középkori és 28 db. újabbkori czimereslevél és nemesi irat.

Ajándékaikkal gyarapították a levéltárt Gr. Apponyi Sándor (egy 1851-i falragasz), Fillinger Károly (2 db. czéhirat) Gerse Lajos (3 db. czéhirat), özv. gr. Keglevich Arthurné (15 db. XIX. századbeli irat), özv. Kovács Pálné (93 db. 1848/49-es nyomtatvány) Morvay Győző (1 db. XVII. századbeli irat), Tersztyánszky Dezső esperes plébános (1 db. középkori irat), Dr. Téry Ödön (egy honossági okirat), Dr. Thaly Kálmán orsz. képviselő (1 db. fényképmásolat), Dr. Toldy László (3 db. pecsétmásolattal.) és Varju Elemér (1 középkori, 3 db. czimereslevél és nemesi irat, 1 db. újabbkori irat).

Vételre fordítottatott 782 frt 75 kr. és 129 márka 50 pf.

E fenti gyarapodásba csak hozzávetőleg van beleszámítva az a nagy gyarapodás, mely a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárát Veszprém vármegye néhai alispánja Véghely Dezső gyűjteményének megszerzésével érte. E maga nemében egyedül álló gyűjtemény levéltárunk anyagát egyszerre nemcsak számban növelte rendkívül, de másrészt főleg középkori anyagban oly gyarapodást jelent történelmi, művelődéstani stb. szempontokból, minő levéltárunkat még eddig nem érte, s valószínűleg a közel jövőben egyhamar nem fogja érn.

A gyűjtemény anyaga mintegy 5691 dbot tesz ki. E számban a középkori oklevelek 20018 dbot tesznek ki, hozzájárul ehhez még 11 db. czimereslevél, mintegy 790 db. XVI., 1110 db. XVII., 1150 db. XVIII., 250 db. XIX. századi oklevél és levél, továbbá 362 db. 1848/49-es hivatalos levelezés, proklamáció, egyéb nyomtatvány és metszet. A középkori anyagban van 38 db. Árpádkori, 683 db. XIV. századbeli, 969 db. XV. és 308 db. XVI. századbeli mohácsi vész előtti irat. A czimereslevelek között van két középkori, még pedig egy eredeti 1500-ból, egy 1493-ikí 1598-iki átiratban. E nagyszerű gyűjtemény 10,000 frtért ment át a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárának tulajdonába, s jelenleg részben már fel is van dolgozva.

Letét utján a levéltár három családi levéltárral gyarapodott, úgymint a Szirmay, Tihanyi és Rajky családok levéltáraival. Azonkívül letét utján gyarapodott még a levéltár Deák Ferencznek Tarányi-Ossterhuber Józsefhez irt 18 db. eredeti levelével. A családi levéltárak száma az ujonnan jöttekkel együtt jelenleg 47.

A nevezetesebb szerzemények között első helyen természetesen a Véghely-gyűjtemény áll, melynek tulajdonképeni jelentőségéről csak az anyag végleges rendezése után nyerhető fogalom. Becses gyarapodás azon 233 dbból álló gyűjtemény is, mely Ranschburg Gusztáv budapesti antiquáriustól szerzettetett meg s mely többek között 12 db. címereslevéllel gyarapította gyűjteményünket. Rendkívül becses továbbá Mária királyné 1522. október 3-án kelt levele, a mennyiben mohácsi vész előtti levelek Mária királynétól szerfelett ritkák. A különböző vétel illetve ajándék útján szerzett 46 db. többi középkori oklevél is felemlítést érdemel.

Czímeresleveleink, illetve nemesirataink gyűjteménye a lefolyt évnyegyedben eddig még soha nem tapasztalt mértékben gyarapodott. Ezek a következők: 1. 1492 december 29. Insbruck. I. Miksa császár birodalmi címereslevele Hans Weinangl részére. 2. 1570 október 17. Speyer. Miksa címereslevele Kéry Pál részére. 3. 1608 május 9. Prága. Rudolf címereslevele Mingoni Tamás részére. 3. 1611 május 9. Tarjovistya. Bethlen Gábor címereslevele Kozma Tamás részére. 4. 1630 május 8. Kelli Pál címerkerő folyamodványa. 5. 1634 június 24. Bécs. II. Ferdinánd címereslevele Mogyorósy János és társai részére. 6. 1668 június 6. Bécs. I. Lipót király címereslevele Almássy Balázs részére. 7. 1668 október 31. Bécs. I. Lipót címereslevele Péczy János részére. 8. 1678 november 2. Bécsujhely. I. Lipót nemességi igazolványa Don Antonius Damianus Ohmuchievich Gargurich részére. 9. 1697 november 12. Bécs. I. Lipót címereslevele Kaszás Péter és Gergely részére. 10. 1721 január 15. Bécs. III. Károly címereslevele Döetsch János Oktáv részére. 11. 1724 július 15. Pircsi Mátyás és János nemességigazolványa. 12. 1755. augusztus 9. Bécs. Mária Terézia címereslevele Frankenberg Miklós Antal részére. 13. 1758 november 23. Bécs. Mária Terézia címereslevele Miller János Ferdinánd részére. 14. 1806 október 29. Bécs. I. Ferencz bárói diplomája Mecséri Dániel részére. 15. 1817 augusztus 15. Bécs. I. Ferencz osztrák bárói diplomája Vermatti Alajos részére. 16. 1826 ápril 18. Révkomárom. Komárom vm. nemesi bizonyítványa a Kaszás család részére. 17. 1830 szeptember 24. Pozsony. I. Ferencz címereslevele Hacsich Péter részére. 18. 1831. július 8. Bécs. I. Ferencz címereslevele Schauptel János részére. 19. 1841 május 21. Bécs. V. Ferdinánd indigenatusi és címeres nemeslevele Brosenbach Károly részére.

E 19 dbból álló gyűjteményt kiegészítik a Véghely-gyűjteményben lévő következő címereslevelek: 1. 1493 december 13. Buda. II. Ulászló címereslevele Ottendorff Lőrincz részére. Wünschelburg városának 1598 július 13-i átíratában. 2. 1500

február 12. Buda. II. Ulászló czimereslevele a Hernálmestery család részére. 3. 1561 márczius 28. Bécs. I. Ferdinánd czimereslevele Keledy István részére. 4. 1583 márczius 13. Innsbruck. Ferdinánd osztrák főherceg czimereslevele Grändl Mihály és János részére. 5. 1587 deczember 15. Prága. Rudolf czimereslevele Tóth Pál részére. 6. 1587 deczember 15. Prága. U. az annak. 7. 1612 október 27. Prága. II. Mátyás király czimereslevele olvashatatlan nevű egyén részére. 8. 1622 márczius 10. Bécs. II. Ferdinánd czimereslevele Spergar Balázs részére. 9. 1633 július 25. II. Ferdinánd czimereslevele Chepely Lőrincz részére. 10. 1642 február 20. Innsbruck. Chastellet Ferdinánd gróf polgári czimereslevele Grändl Gáspár részére. 11. 1644 október 6. Ebersdorf. III. Ferdinánd czimereslevele Török János részére.

A lefolyt évnegyedben 5 kutató 546 db. iratot és 36 fényképmásolatot, összesen tehát 582 dbot használt. Külső használatra 8 téritvényen 17 db. irat kölcsönöztetett ki.

Az új szerzemények valamennyien feldolgoztattak, kivéve a Véghely-gyűjteményt, melynek eddigelé csak a középkori része van rendezve, míg az újabbkori rész jelenleg rendezés alatt áll. A családi levéltárak közül rendezettek végleg a Latinovics, a váradi Török és a Rajky családok levéltárai. A Latinovics család levéltára 1 db. XV. századbéli oklevelet másolatban, 3 db. XVI. századbéli szintén másolatban, 13 db. XVII., 1675 db. XVIII., 2173 db. XIX. századi iratot, 31 db. elenchust, 10 db. genealogiát összesen 3906 dbot tartalmaz. A váradi Török család levéltárában van 1 db. XIII., 28 db. XIV., 34 db. XV. és 2 db. XVI. századi eredeti oklevél, 150 db. középkori okirat másolata, 35 db. XVI. századi mohácsi vész utáni, 337 db. XVII., 3369 db. XVIII., 2618 db. XIX. századi irat, 93 db. genealogia, 61 db. elenchus, összesen tehát 6663 db. irat. A Rajky levéltár tartalma 5 db. XIII., 26 db. XIV., 29 db. XV., 20 db. XVI. századi eredeti, 1 db. középkori oklevél másolata, 55 db. XVI. századi mohácsi vész utáni, 120 db. XVII., 422 db. XVIII., 257 db. XIX. századi irat, 7 db. elenchus és 3 db. genealogia, összesen tehát 946 db.

Rendezés alatt van jelenleg a Véghelyi-gyűjtemény újabbkori anyaga, mely munka miatt a többi folyó levéltári ügy nevezetesen a Melczer, Tihanyi és Szirmay levéltárak, a Kossuth-iratok és a régebbi letétemények közül a báró Balassa levéltár rendezése némi halasztást szenvedett.